

Mimar Mehmed Vedad Tek (1873-1942)

Mimar M. Vedad Tek, 1873 yılında İstanbul Beşiktaş'ta dünyaya gelmiştir. Aristokrat bir aileden gelen Mimar Vedad'ın babası, Osmanlı idaresinde önemli görevler üstlenmiş bir devlet adamı olan Sırrı Paşadır. Trabzon, Kastamonu, Ankara, Sivas, Diyarbakır, Adana, Bağdat valilikleri ve vezirlik görevi yapmış olan Sırrı Paşa, aynı zamanda edip ve şairdi. Mehmed Vedad'ın annesi şair ve bestekar Leyla (Saz) Hanım ise dönemin meşhur doktorlarından Hekimbaşı İsmail Paşa'nın kızıydı. Babasının görevi nedeniyle çocukluğunu sarayda geçiren Leyla Hanım, saray meşkhânelerinde ilgilenmeye başladığı Türk ve Batı müziği çalışmalarını, dönemin önemli müzisyenlerinden Medeni Aziz Efendi, Nigoğos Ağa ve Astik Ağa'dan aldığı dersler sayesinde ilerletmiş ve nihayetinde 100'ü aşkın bestesi ile önemli bir bestekâr haline gelmiştir. Şüphesiz Vedad'ın sanata olan ilgisi ve meslek seçiminde, onu sanat ile küçük yaşta tanıştıran ve sanatsever bir ortamda yetiştiren annesi Leyla (Saz) Hanım'ın önemli etkisi olmuştur. Aynı ortamda büyüdükleri diğer üç kardeşinden, Yusuf Razi Demirbel Paris'te inşaat mühendisliği okumuş, İstanbul Şehreminiği, "Posta Telgraf Nazırlığı" ve "Nafia Nazırlığı" görevlerinde bulunmuştur. Piyanist olan kız kardeşi Nezihe Beler, ise annesinin izinden giderek batı musikisi ile uğraşmış ve bu alanda besteler yapmıştır. Üçüncü kardeşi ise elektrik mühendisi olmuştur. 1900 yılında, Musa Kazım Bey'in kızı Firdevs (Dino) Hanım ile evlenen Vedat Tek'in bu evlilikten, Nihat Vedat Tek, Selime Yekta Işıtan, Saadet Ejder ve Belkıs adlarında dört çocuğu dünyaya gelmiştir. Babasının izinden giden oğlu Nihat Vedat Tek, Almanya'da mimarlık eğitimi almış ve ardından babası ile ortak çalışmaya başlamıştır.

Babasının görevi nedeniyle Trabzon, Diyarbakır ve Girit'te ilk eğitimini tamamlayan Vedad Tek, iki yıl Mekteb-i Sultani'de (Galatasaray Lisesi) okumuştur. Babasının karşı çıkmasına rağmen ikinci sınıfta Mekteb-i Sultani'yi bırakan Vedad, 1892'de muhtemelen 16 yaşındayken Paris'te eğitim gören ağabeyi Yusuf Razi Bey'in yanına gitmiş ve lise eğitimini Ecole Monge'da tamamlamıştır. Daha sonra Academie Julien' de resim ve heykel kurslarına katılan Vedad, Ecole Central'da mühendislik okumuştur. Mimar Vedad'ın Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık yaptığı dönemlerde verdiği sicil bilgilerinden College Rollini'de de bir yıl eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Matematiğe ve sanata çocukluk yıllarından itibaren ilgi duyan Vedad ayrıca Licenciee des Mathematique derslerine de katılmıştır. Babasının karşı çıkmasına rağmen mimarlık eğitimi için üç yüz kişinin katıldığı Ecole National des Beaux Arts'ın sınavını kazanarak, 1894 Haziran'ında okula ve aynı yılın Eylül ayında ise ünlü bir mimar olan M. Moyaux'un atölyesine kabul edilmiştir. Paris'teki geleneksel Roma Ödülü'ne (Prix de Roma) katılmak istemiş ancak Türk olduğu için teklifi reddedilmiştir. Paris'te geçirdiği dokuz yılın ardından anavatana dönen Vedad, buradaki çalışmalarından dolayı "*Legion d'honneur*" nişanı ile ödüllendirilmiştir.

1898 yılında Paris'ten İstanbul'a dönen Mimar Vedad, Sirkeci'de bir iş hanında mimarlık bürosu açmış ve böylece iş hayatına ilk adımı atmıştır. Ancak onun bu adımı ve seçtiği meslek mensup olduğu çevreye uygun görülmediğinden yadigarlanmış, nihayetinde girişimi pek uzun soluklu olmamış ve kısa süre sonra büroyu kapatmıştır. Mimar Vedad, kısa süren bireysel tecrübesinin ardından 13 Nisan 1899 tarihinde Sanayi-i Nefise Mektebi Sanat Tarihi hocalığına ve ardından 1 Haziran tarihinde Şehremaneti Hey'et-i Fenniye mimarlığına (1899-1909) atanmıştır. Bu görevlerini icra ederken, mesleğinin ilk yıllarında arkadaşı Heykeltıraş İhsan Bey için Üsküdar Paşalimanı'nda, amcası Nuri Bey için de Yeniköy'de birer yalı tasarlamıştır. Sonraki yıllarda Mimar Vedad'ın adının duyulmasında iki önemli eserin büyük etkisi olmuştur. Bunlardan ilki Abdülhamid'in 25. Cülus Yıldönümü için yaptığı, kent meydanı anıtı olarak inşa edilen İzmit Saat Kulesi'dir. Diğer çalışması ise Abdülhamid'in çok önem verdiği ve basında yoğun tanıtımı yapılan Zeynep Hanım Konağı'nın Darü'l Hayr'a dönüştürülme projesidir. Bahsi geçen iki yapının yanı sıra Kastamonu Hükümet Konağı projesi

de Vedad Bey'in erken dönem çalışmalarının önemli örneklerinden birisi olmuş ve mesleki kariyerine mühim bir katkı sağlamıştır.

Mimar Vedad'ın kariyerinde, Posta ve Telgraf Nezareti binası bir dönüm noktası olmuş, bu yapı kendi adı ve kimliği ile bütünleşmiştir. Haberleşmeye büyük önem veren Abdülhamit'in, o zamana kadar ayrı binalarda yürütülen posta ve telgraf işlerini tek bir çatı altında birleştirme kararı alması üzerine, yeni bir postane yapımı için girişim başlatılmış ve yapılacak binanın mimarı olarak Vedad Bey uygun görülmüştür. Osmanlı geç dönem mimarlığının en karakteristik örneklerinden biri olan bu yapının ilk taş koyma merasimi 1 Eylül 1903'te sultanın cülus gününe denk getirilmiştir. O yılların en iyi yapım teknolojisine sahip yaklaşık 90m x 40m boyutunda anıtsal bir yapı olan bu binanın tamamlanması beş yıl sürmüştür. Mimar Vedad, Posta ve Telgraf Nezareti binasının inşası devam ederken binanın arka duvarına bitişik olan, harap haldeki 1437 tarihli Hobyar Mescidi'nde de onarım ve yenileme çalışması yapmış, tadilat işleminden ziyade burası için yeni bir mescid tasarlamıştır. Yine Posta ve Telgraf Nezareti binasının bitimine yakın bir sürede Sultan Ahmet Meydanı'nda Defter-i Hakani binasının yapımına başlamıştır. Vedad, Kastamonu Hükümet Konağı için geliştirmiş olduğu modeli olgunlaştırarak bu yapıda da kullanmıştır. Defter-i Hakani binasını daha önceki yapılardan ayırt eden en önemli özelliği ise erken betonarme kullanımına sahip bir yapı olmasıdır.

1908 yılı Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası olduğu gibi Mehmed Vedad Tek'in mesleki kariyerini de aynı ölçüde etkilemiştir. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi meclisin yeniden açılmasını gerektirmiş ve bunun için 33 yıl aradan sonra Mimar Vedad'dan Meclis-i Mebusan binasını hazır hale getirmesi istenmiştir. Vedad, önemli bir değişiklik yapmadan meclis binasını yenilemiş ve Meclis-i Mebusan 17 Aralık 1908'de gösterişli bir törenle açılmıştır. Servet-i Fünun Dergisi, açılış töreniyle ilgili detaylı bilgiler verirken, Mimar Vedad'ın da portresini yayınlamış ve başarısını duyurmuştur.

Mehmed Vedad, 28 Nisan 1909 senesinde Sultan Mehmed Reşat tarafından sermimarlık görevine atanmıştır. Vedad Bey'in sermimarlık yılları yeni projelerin yapımından ziyade sarayın onarım işleri yahut bazı eklemelerin yapılmasıyla geçmiştir. Sermimarlık görevi boyunca sarayın kalorifer tesisatını gerçekleştirmiş, elektrik donanımını genişletmiş, kuşluk binalarını yenilemiş, Ebniye-i Seniye İdaresi Defter ve Evrakı için bahçede yeni bir bina yapmış, Topkapı Sarayı, Hırka-i Saadet Dairesi, Saltanat Kapısı, İhlamur Kasrı ve Beylerbeyi Sarayı Ahırının onarım ve yenileme işlemlerini yapmıştır. Bunun yanı sıra Mimar Vedad Bey sermimarlık görevi öncesi ve sonrasında, Liman Hanı (1907), Sabit Bey Hanı (1914-1915), Muradiye Hanı (1915), Mesaret Hanı (1915-16) gibi ticaret yapıları da inşa etmiştir.

Mimar Vedad Bey sermimarlık görevinin ardından Enver Paşa tarafından Harbiye Nezareti başmimarlığına atanmış ve bu dönemde Cemil Topuzlu Köşkü, Tayyare Şehitleri Anıtı ve Moda İskelesi'ni projelendirerek inşa etmiştir. Mimar Vedad Bey Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde üstlendiği bu görev sürecinde ayrıca; Veli Efendi Hipodromu Projesi, Enver Paşa Köşkü, annesi Leyla (Saz) Hanım için Bostancı'da yaptığı ahşap köşk, Halid Ziya Uşaklıgil için Yeniköy'de yaptığı konak, Milli Emlak Dükkânları, Haydarpaşa İskelesi gibi önemli eserler de ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı döneminde birçok esere imza atmış olan Mimar Vedad, Cumhuriyet'in ilanından devletin yeni başkentindeki imar çalışmalarına katılmak üzere, 1924'te Mustafa Kemal'in özel davetiyle Ankara'ya gelmiştir. İlk iş olarak Çankaya'da Mustafa Kemal Paşa'nın konut olarak kullandığı bağ evininin tadilatını ve eklemelerini yapan Vedad'ın, Ankara'da gerçekleştirdiği diğer önemli projeleri ise II. Meclis binası ve Ankara Palas Oteli'nin inşası olmuştur. Ankara Palas Oteli projesi devam ederken yaşanan anlaşmazlıklar üzerine, Mimar Vedad projeyi yarım bırakarak Ankara'dan ayrılmış ve İstanbul'a yerleşmiştir. Ankara Palas Oteli daha sonra Mimar Kemalettin ve Saçaklı Salim Derin tarafından tamamlanmıştır. Cumhuriyet idaresi ile yaptığı kısa soluklu çalışmanın ardından İstanbul'a

dönen Mimar Vedad, mesleğinin ilk yıllarında yaptığı gibi yeniden serbest mimarlık çalışmalarına yönelmiştir. Konut bölgesi olarak belirlenen, Nişantaşı ve çevresinde pek çok apartman ve özel konut inşası gerçekleştiren mimar Vedad, özel projelerine devam ederken bir yandan da Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık görevini sürdürmüş, kendi projelerinde uyguladığı ve benimsediği ilkeler çerçevesinde öğrenciler yetiştirmeye devam etmiştir. Yeni koşullarda betonarme konut yapımına da yönelen Vedad Bey, Yayla Apartmanı gibi bir dizi apartmanın inşasını da gerçekleştirmiştir.

Gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde önemli görevlerde bulunan ve kendi kimliğiyle özdeşleşmiş özgün projelere imza atan Vedad Bey, şeker hastalığı nedeniyle 1942 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve cenazesi Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.

Yüksel ÖZGEN

KAYNAKÇA

AYÇİL, Ali, "Vedad Tek", **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler**, Cilt 1, Afşar Matbaacılık, Ankara 2015, s.227-233.

BATUR, Afife, **M. Vedat Tek Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

DEMİRBEL, Yusuf Razi, "Prof. Mimar M. Vedad Tek", **Meşhur Mimarlar: V**, 1941, s.231-233.

EMİNOĞLU, Münevver, **Bir Usta Bir Dünya: Mimar Vedat Tek: Master and His World His World: The Architect Vedat Vedat Tek**, Çev. Robert Bragner, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 1999.

ERDOĞAN, Ümmügülüm, EYNAMLI Ebru, "Mimar Vedat Tek", **Restorasyon Dergisi: Ahde Vefa Özel Sayı**, S 11, İstanbul 2015, s.46-55.

GÜMÜŞ, Müjde Dila, **II. Meşrutiyet'te Saray İçin Çalışmak: Vedad (Tek) Bey'in Sermimarlık Dönemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2018.

ONAY, Barış, "Mimar Vedad Tek, Klasik Mimarinin Doruğundan...", **Mimar.ist**, 6 (20), İstanbul 2006, s.31-35.

ÖZKAN, Süha, "Mimar Vedat Tek (1873-1942)", **Mimarlık**, Sayı:11-12, İstanbul Kasım-Aralık 1973, s. 45-51

SEÇKİN, Selçuk, SÖNMEZER, Şükrü, "Mimar Vedat Tek ve Mimarlığı", **Eyüpsultan Sempozyumu VI: Tebliğler**, İstanbul 2002, s.242-249.

TUZTAŞI, Uğur, "İdeal Osmanlı Üslûbu Arayışında Üç Mimar: Montani Efendi, Kemâlettin Bey ve Vedat Bey", **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S 2, İstanbul 2010, s.98-107.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mimar-mehmed-vedad-tek-1873-1942/?pdf=3934> adresinden erişilmiştir